

Graafisen alan taloustilasto 2007

SUOMALAISEN PAINOALAN TILA JA KEHITYS VUONNA 2007

Suomalaisesta painoalasta on kehittynyt niin sanottu kypsä toimiala, jonka kasvu on hidastunut pienemmäksi kuin kansantalouden yleinen kasvuvauhti. Suomalaisilla painoilla on viime vuosina myös ollut vaikeuksia vientimarkkinoilla. Vuonna 2007 viennin arvo¹ kuitenkin nousi 283 miljoonasta eurosta noin 289 miljoonaan euroon. Viennin hienoisesta kasvusta huolimatta toimialan kauppataase ei valitettavasti kääntynyt nousuun, sillä samanaikaisesti tuonnin arvo nousi 182 miljoonasta eurosta yli 188 miljoonaan euroon. Painoalan positiivinen kauppataase onkin muutamassa vuodessa laskenut 200 miljoonasta eurosta 100 miljoonaan euroon. Syynä tähän pidetään painotuotteiden kysynnän vähentymistä ja uusista jäsenmaista tulevaa kilpailua. Erityisen huonosti suomalaisilla painoilla on viime vuosina mennyt perinteisesti tärkeillä Saksan markkinoilla, johon painoalan tuonti erityisesti Tsekistä ja Puolasta on lisääntynyt merkittävästi. Vuonna 2001 Suomen painoalan vienti Saksaan oli vielä noin 26 miljoonaa euroa. Vuoteen 2006 mennessä Suomen painoalan vienti Saksaan oli romahtanut noin 3,5 miljoonaan euroon. Vuonna 2007 painoalan vienti Saksaan kuitenkin elpyi ja viennin arvo nousi jälleen noin 15 miljoonaan euroon². Samanaikaisesti vienti Venäjälle ei viime vuonna tapahtuneesta kasvusta huolimatta ole enää parhaimpien vuosien tasolla. Tämän lisäksi painotuotteiden tuonti Suomeen lisääntyy edelleen. Toimialan kypsyessä ja viennin takkuilla on toimialalle muodostunut ylikapasiteettia, jonka seurauksena toimialan kilpailu on kiristynyt hyvin tiukaksi. Kilpailun seurauksena laskeva hintataso on syönyt toimialan katteita, millä on jo osin ollut vaikutusta toimialan kannattavuuteen. Samanaikainen tuotantotekniikan digitalisoituminen on toisaalta pakottanut painot investoimaan uuteen tekniikkaan, mikä osaltaan on heikentänyt painojen pääomarakennetta.

¹ Tulliryhmä 49 yhteensä.

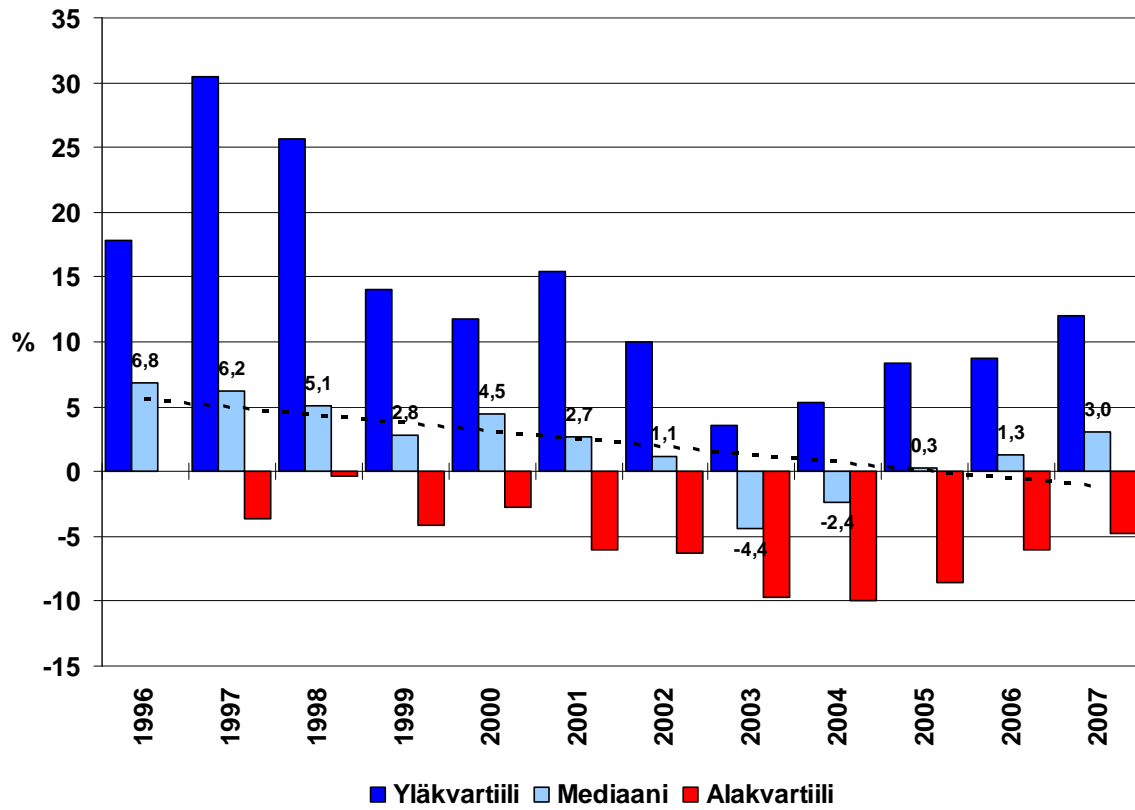
² Viennin arvon nousu johtui kirjojen ja esittelylehtisten (Tulliryhmä 4901) viennin arvon noususta vuoden 2006 noin 2 miljoonasta eurosta 12,8 miljoonaan euroon vuonna 2007.

Toimialan yritysten liikevaihdon kasvu kohtuullista

Painoalalla vallitseva ylikapasiteettitilanne ja kiristynyt hintakilpailu näkyy edelleen toimialan yritysten liiketaloudellisessa menestyksessä. Painojen liikevaihto kasvoi vuonna 2007 keskimäärin 3,0 prosenttia eli kohtalaisesti³. Edelliseen vuoteen verrattuna kehitys oli kuitenkin myönteinen, sillä tuolloin liikevaihdon muutosprosentin mediaani oli vain 1,3 prosenttia. Painojen liikevaihdon muutosprosentin yläkvartiili vuonna 2007 oli 12 prosenttia. Toimialan eniten liikevaihtoaan kasvattaneissa yrityksissä päästiin siis jo varsin huomattavaan kasvuun. Toisaalta painojen liikevaihdon muutosprosentin alakvartiili oli edelleen selvästi negatiivinen eli -4,8 prosenttia. Kaiken kaikkiaan vuonna 2007 liikevaihto pieneni reilulla kolmanneksella kirjapainosta. Arkkipainojen kohdalla näyttäisi siltä, että käänne parempaan suuntaan olisi tapahtunut, sillä ne pääsivät keskimäärin 3,0 prosentin kasvuun vuonna 2007. Rotaatiopainoilla liikevaihdon kasvu jatkui viime vuonna, sillä liikevaihdon muutosprosentin mediaani nousi 3,2 prosentista 3,5 prosenttiin. Toisaalta on muistettava, että pelkkä liikevaihdon kasvattaminen ei ole itseisarvo vaan liikevaihdon kasvattamisen olisi myös tapahduttava kannattavasti.

³ Tilastokeskuksen tarkistettujen ennakkotietojen mukaan Suomen bruttokansantuote kasvoi 4,5 prosenttia vuonna 2007.

Kuvio 1. Painojen liikevaihdon muutosprosentin kehitys 1996 – 2007 (Lähde: Graafisen alan taloustilastot 1996 - 2007)

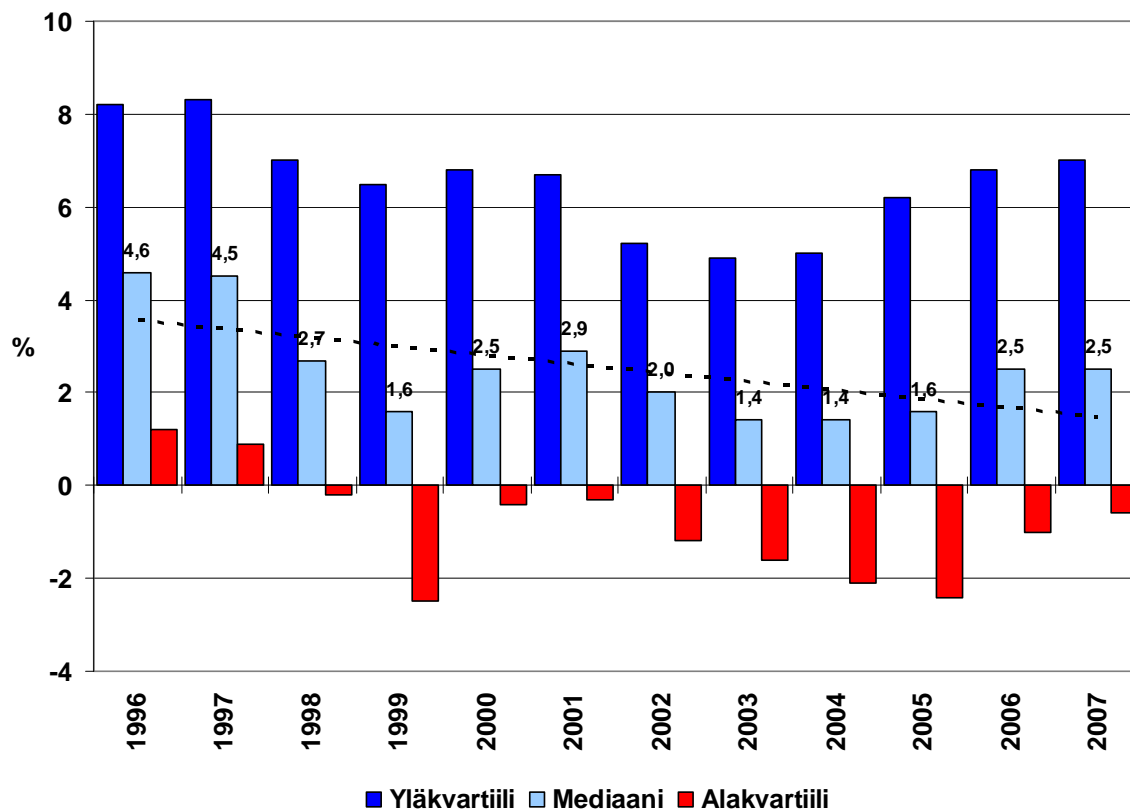

Painotuotteiden hintakehitys ei tue kannattavuuden kehitystä

Kirjapainojen varsinaisen toiminnan kannattavuutta mittaava käyttökateprosentti osoittaa pitkällä aikavälillä laskevaa trendiä. Keskeisin syy tähän on painotuotteiden negatiivinen hintakehitys. Viimeiset kuusi vuotta kirjapainojen käyttökateprosentin mediaani on pysytellyt 10 prosentin tietämillä. Vuonna 2007 painojen keskimääräinen käyttökateprosentti laski vain hieman edellisvuotisesta 10,5 prosentista 10,4 prosenttiin. Toimialan parhaimman neljänneksen käyttökateprosentti on viime vuosina ollut noin 16 prosenttia. Vastaavana ajankohtana kirjapainojen käyttökateprosentin alakvartiili on edelleen laskenut ja vuonna 2007 se jäi vajaan 5 prosenttiin. Arkkipainojen käyttökateprosentin mediaani nousi 10,1 prosentista 10,4 prosenttiin eli hienoinen liikevaihdon kasvattaminen ei ole parantanut niiden varsinaisen toiminnan kannattavuutta merkittävästi. Rotaatiopainoilla tilanne oli hieman erilainen, sillä liikevaihdon kasvun nopeutumisesta huolimatta rotaatiopainojen käyttökateprosentin mediaani laski 13,0 prosentista 11,4 prosenttiin.

Yrityksen toimintaa voidaan pitää kannattavana vain jos yrityksen nettotulos on positiivinen. Nettotuloksen riittävyys ja vaadittava vähimmäistaso määräytyvät muun muassa pääomanrakenteen vahvistamispyrkimysten ja voitonjakotavoitteiden mukaan. Vuonna 2007 painojen nettotulosprosentin mediaani oli 2,5 prosenttia eli painojen kannattavuus pysyi ennallaan haasteellisesta kilpailutilanteesta huolimatta viime vuonna. Kehityksestä huolimatta hieman yli neljännes painoista on edelleen tappiollisia. Painojen kannattavin neljännes teki vuonna 2007 edelleen varsin hyvää tulosta, sillä painojen nettotulosprosentin yläkvartiili oli 7,0 prosenttia. Toimialan huonoimmassa neljänneksessä toiminta on edelleen kannattamatonta, sillä nettotulosprosentin alakvartiili jäi -0,6 prosenttiin. Arkkipainojen nettotulosprosentin mediaani nousi 2,5 prosentista 2,8 prosenttiin vuonna 2007. Vuonna 2005 rotaatiopainojen nettotulosprosentin mediaani oli vielä negatiivinen (-0,7 %). Vuonna 2006 nettotulosprosentin mediaani nousi hieman positiiviseksi eli 1,0 prosenttiin ja viime vuonna nettotulosprosentin mediaani nousi edelleen 1,9 prosenttiin. Yleisenä havaintona voidaan todeta, että rotaatiopainojen kannattavuudessa on edelleen hieman suurempaa hajontaa kuin arkkipainojen kannattavuudessa.

Kuvio 2. Painojen nettotulosprosentin kehitys 1996 – 2007 (Lähde: Graafisen alan taloustilastot 1996 - 2007)

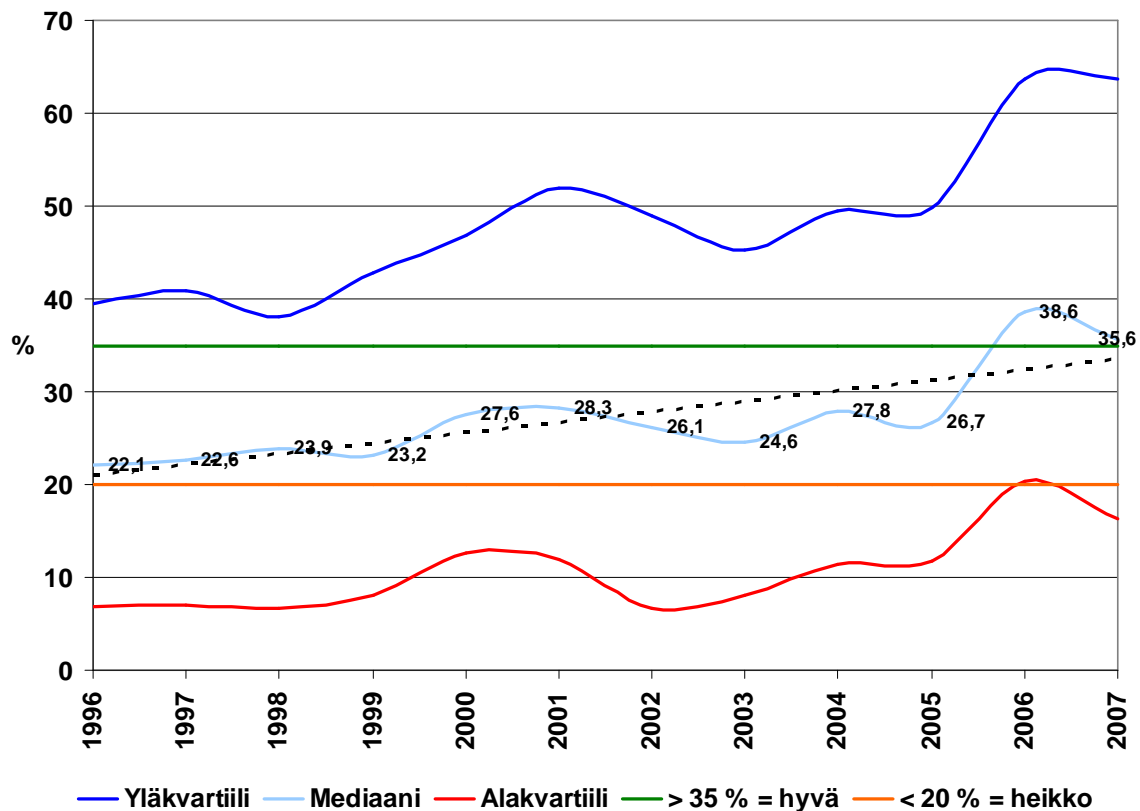
Vakavaraisuus kääntyi uudelleen laskuun

Painojen omavaraisuuden kehityksen trendi on jo pidemmän aikaa ollut hiljalleen nouseva. Edellisvuoden reilun nousun jälkeen painojen omavaraisuusasteen mediaani kääntyi uudelleen hienoiseen laskuun ja oli 35,6 prosenttia. Vuonna 2007 kirjapainojen omavaraisuusasteen mediaani pysyi toisen kerran⁴ yli hyvänä pidettävän 35 prosentin rajan. Painojen heikko pääomarakenne on seurausta niin suurista investoinneista kuin heikentyneestä kannattavuudesta. Viime vuosien omavaraisuusasteen positiivisen kehityksen syynä lienee ensisijaisesti ollut investoinneista pidättäytyminen. Painojen kannattavuudessahan ei viime vuosina ole tapahtunut kovin merkittävää kehitystä parempaan suuntaan. Toimialan vakavaraisimman neljänneksen omavaraisuusaste on viime vuosina ollut vähintään noin 50 prosenttia. Vuonna 2007 omavaraisuusasteen yläkvartiili oli lähes 64

⁴ Graafisen alan taloustilasto on seurannut painojen omavaraisuusasteen kehitystä vuodesta 1990 lähtien

prosenttia. Vastaavana ajankohtana kirjapainojen omavaraisuusasteen alakvartiili on ollut vain noin 10 prosenttia. Vuonna 2007 omavaraisuusasteen alakvartiili laski selvästi alle 20 prosentin 16,3 prosenttiin. Viime vuosien positiivisesta kehityksestä huolimatta heikko pääomarakenne on kuitenkin edelleen uhka varsin monelle suomalaiselle painolle. Alhainen omavaraisuusaste heikentää yrityksen kykyä selviytyä tulevaisuuden heikentyvistä suhdanteista. Arkkipainojen omavaraisuusasteen mediaani on viime vuosina ollut vajaat 25 prosenttia eli tyydyttävä. Vuonna 2007 arkkipainojen omavaraisuusasteen mediaani pysyi hieman yli 35 prosentissa. Kolmannekselle arkkipainoista heikko pääomarakenne on edelleen todellinen riskitekijä. Rotaatiopainojen omavaraisuusasteen mediaani on viime vuosina heilahdellut 35 prosentin molemmin puolin. Vuonna 2006 se nousi lähes 45 prosenttiin, josta se vuonna 2007 laski 37,9 prosenttiin. Rotaatiopainojen kohdalla omavaraisuusasteen mediaani on ollut pitkään kohtuullisella tasolla ja parina viime vuonna noussut jo melko hyvälle tasolle. Noin viidenneksellä rotaatiopainoista omavaraisuusasteen taso on kuitenkin edelleen huono.

Kuvio 2. Painojen omavaraisuusasteen kehitys 1996 – 2007 (Lähde: Graafisen alan taloustilastot 1996 - 2007)

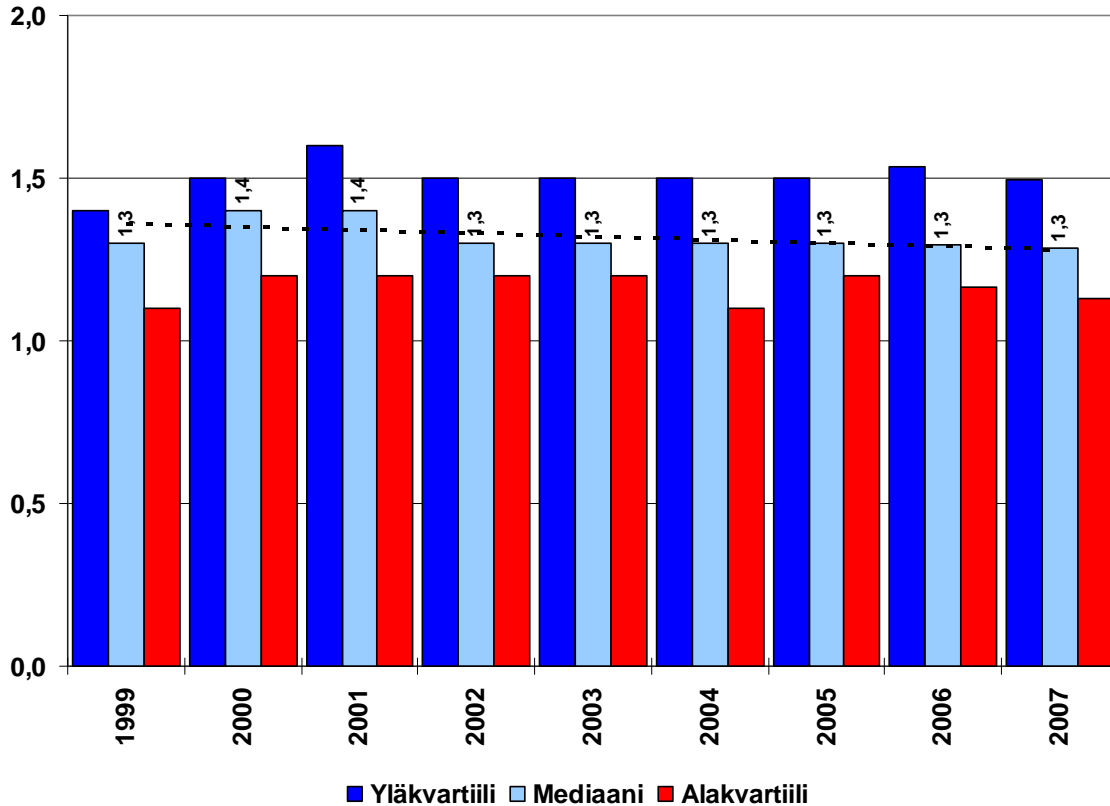
Tuottavuuden kehitys tahmeaa

Painojen henkilötuottavuutta mittaava jalostusarvo per henkilö -tunnusluvun mediaani on viime vuosina pysytellyt suhteellisen tasaisesti hieman yli 40 000 eurossa. Vuonna 2006 jalostusarvo per henkilö-tunnusluvun mediaani nousi selvästi ja oli 45 800 euroa. Vuonna 2007 jalostusarvo per henkilö-tunnusluvun mediaani laski lähemmäksi pitkänaikavälin tasoa ja oli 43 700 euroa. Painoalan eri alatoimialojen jalostusarvo per henkilö -tunnuslukujen mediaanit lähentyivät toisiaan edellisenä vuonna. Vuonna 2007 mediaanitunnuslukujen välinen ero taas kasvoi hieman. Arkkipainojen jalostusarvo per henkilö – tunnusluvun mediaani laski 44 400 eurosta 41 800 euroon. Rotaatiopainojen vastaava luku sen sijaan nousi edellisvuoden 56 100 eurosta 56 800 euroon. Jalostusarvo per henkilö-tunnusluku ei kuitenkaan kerro koko totuutta painojen tuottavuuden kehityksestä. Jalostusarvo lasketaan lisäämällä käyttökatteeseen henkilöstökulut ja vähentämällä siitä liiketoiminnan muihin tuottoihin sisältyvät omaisuuden luovutusvoitot. Voidaankin sanoa, että painojen jalostusarvon kasvuun on vaikuttanut myös henkilöstökustannusten nousu. Painoalan yritysten henkilötuottavuus on selvästi alhaisempi kuin esimerkiksi kustantamisen puolella toimivien yritysten. Painoalalla tapahtunut tuotantotekniikan tehostaminen ei myöskään ole näkynyt henkilötuottavuuden kohoamisena, vaan tehokkuuden parantamisella saavutetut säästöt ovat siirtyneet asiakkaille halvempina hintoina.

Tarkasteltaessa henkilöstön tuottavuuden kehitystä jalostusarvo per henkilöstökulut – tunnusluvun avulla voidaan havaita tuottavuuden kehityksen pitkäaikaisen trendin olevan itse asiassa jopa hieman laskeva. Tämä kehitys johtunee sekä ylikapasiteetin kiihdyttämästä painotuotteiden negatiivisesta hintakehityksestä että kustannusten noususta. Tunnusluvun saadessa arvon 1 on kaikki yrityksessä tuotettu jalostusarvon lisäys kulunut henkilöstökustannusten kattamiseen. Painojen jalostusarvo per henkilöstökulut -tunnusluvun mediaani on viime vuosina ollut noin 1,3. Toimialan parhaimman neljänneksen jalostusarvo per henkilöstökulut -tunnusluku on viime vuosina ollut noin 1,5. Vastaavana ajankohtana kirjapainojen jalostusarvo per henkilöstökulut -tunnusluvun alakvartiili on ollut noin 1,2. Vuonna 2007 jalostusarvo per henkilöstökulut -tunnusluvun alakvartiili laski ja oli noin 1,1. Arkki- ja rotaatiopainojen jalostusarvo per henkilöstökulut – tunnusluvun perusteella niiden tuottavuuden kehityksen trendit poikkeavat toisistaan. Arkkipainojen tuottavuus näyttäisi olevan edelleen hienoisessa laskussa, kun rotaatiopainojen tuottavuus näyttäisi olevan, huolimatta hienoisesta laskusta viime vuonna, paranemassa. Vuonna 2007

arkkipainojen jalostusarvo per henkilöstökulut – tunnusluvun mediaani oli 1,3 ja rotaatiopainojen mediaani 1,4.

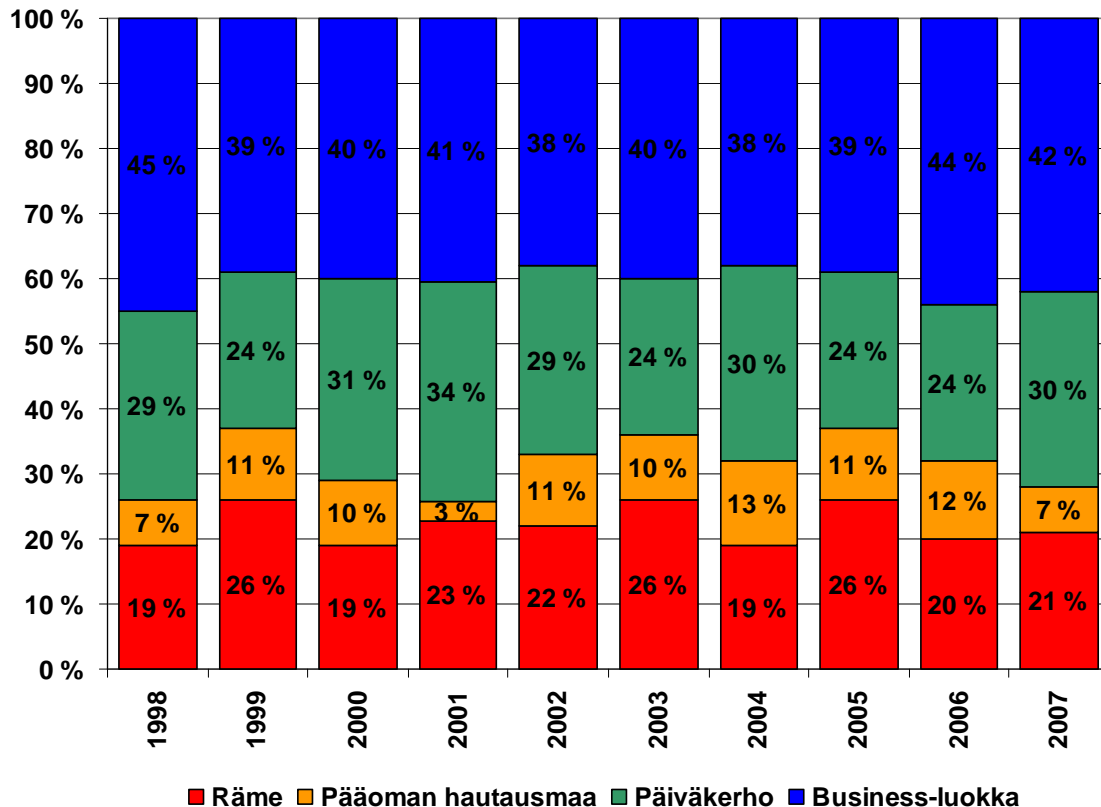
Kuvio 3. Painojen jalostusarvo per palkat -tunnusluvun kehitys 1996 – 2007 (Lähde: Graafisen alan taloustilastot 1996 - 2007)

Painojen kannattavuuden ja tuottavuuden hahmottamiseen voidaan käyttää ns. nelikenttämallia. Nelikentän alin vasen neljännes eli *räme* koostuu painoalan yrityksistä, joiden kannattavuus ja tuottavuus ovat heikkoja. Toimialalta poistuvat yritykset löytyvät todennäköisemmin juuri tästä ryhmästä. Joka viides painoalan yritys sijoittui vuonna 2007 tähän ryhmään, mikä on jonkin verran enemmän kuin esimerkiksi painoviestintää harjoittavilla sanomalehtikustantajilla. *Rämeeseen* sijoittuneet 44 yritystä työllistivät lähes 1 000 henkilöä ja niiden kokonaisliikevaihto oli noin 126,3 miljoonaa euroa. Nelikentän vasempaan yläneljännekseen eli *pääoman hautausmaahan* kuului alle kymmenen prosenttia painoalan yrityksistä. *Pääoman hautausmaahan* sijoittuvat yritykset ovat keskimääräistä paremmasta tuottavuudesta huolimatta tappiollisia. *Pääoman hautausmaahan* sijoittuneiden 16 painon kokonaisliikevaihto oli vuonna 2007 noin 78,3 miljoonaa euroa ja ne työllistivät noin 630 henkilöä. Kaiken kaikkiaan reilu

neljännes vuoden 2007 Taloustilastoon osallistuneista kirjapainoista oli tappiollisia. Tappiollisissa yrityksissä työskenteli kaikkiaan reilut 1 600 henkilöä. Vuonna 2007 nelikentän oikeaan alakulmaan eli *päiväkerhoon* sijoittui lähes joka kolmas painoalan yritys. *Päiväkerhoon* sijoittuvat yritykset ovat keskimääräistä alhaisemmasta tuottavuudestaan huolimatta kannattavia. *Päiväkerhoon* sijoittuneiden 63 yrityksen kokonaisliikevaihto oli noin 64,7 miljoonaa euroa ja ne työllistivät hieman alle 900 henkilöä. *Business-luokkaan* eli oikeaan yläneljännekseen kuuluvien yritysten tuottavuus on keskimääräistä parempi ja niiden kustannusrakenne mahdollistaa tehokkaan ja kannattavan liiketoiminnan. Vuonna 2007 *business-luokkaan* kuului 42 prosenttia painoista. *Business-luokkaan* sijoittuneiden 90 yrityksen kokonaisliikevaihto oli hieman yli 890 miljoonaa euroa ja ne työllistivät lähes 4 600 henkilöä. Kirjapainojen henkilöstömäärällä, liikevaihdolla tai maantieteellisellä sijainnilla ei näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevää vaikututusta niiden sijoittumiseen nelikentässä. Arkkipainoista kuitenkin joka viides ja rotaatiopainoista vain muutama sijoittui *rämeeseen* vuonna 2007.

Kuvio 4. Painojen sijoittuminen tuottavuus-kannattavuus-akselille 1998 – 2007
(Lähde: Graafisen alan taloustilastot 1996 - 2007)

Painaminen tai painotöiden kysyntä eivät ole Suomessa ratkaisevasti vähentyneet. Hyvä kysyntätilanne ei vain näy painoalan yritysten taloudellisessa tilanteessa, koska sen edut ulosmitataan kovalla hintakilpailulla. Tämä herättää kysymyksen siitä, että jos hyvässä kysyntätilanteessa painoalan yritysten toimintaa ei saada kannattavaksi, niin miten käy kun kysyntätilanne heikkenee? Toimialalla on tällä hetkellä arvioiden mukaan edelleen noin kolmannes ylikapasiteettia. Joitakin merkkejä ylikapasiteetin purkautumisesta on jo tänä vuonna tehtyjen yrityskauppojen valossa ollut nähtävissä. Käytännössä nykyisen kapasiteetin täyttäminen kuitenkin edellyttää useiden satojen miljoonien eurojen lisäkysyntää. Nykyisessä hyvässäkin taloudellisessa tilanteessa painotöiden kotimainen kysyntä ei tule kasvamaan niin paljon, että ylikapasiteettiongelma purkautuisi kokonaan tätä kautta. Tarkasteltaessa painoalan viennin kehitystä ja kilpailutilannetta vientimarkkinoilla lienee oikeutettua sanoa, että viennin kasvattaminenkin nopeasti on erittäin haasteellista. Toimialan siirtyessä investointivetoisesta innovaatiovetoiseen kasvuun on kuitenkin toivottavaa, että vientiyritysten määrä toimialalla kasvaisi merkittävästi.

Graafisen alan taloustilasto seuraa vuosittain kirjapainojen liiketaloudellista menestystä

Vuoden 2007 Graafisen alan taloustilastoon osallistui yhteensä 236 painoa, joista 197 oli arkkipainoja, 31 rotaatiopainoja ja loput lomake- ja erikoispainoja. Taloustilastoon osallistuneiden painojen yhteenlaskettu liikevaihto oli vajaat 1,2 miljardia euroa ja kokonaishenkilöstömäärä hieman alle 7 100 henkilöä.

Mikko Grönlund
Tutkimuspäällikkö
BID Innovaatiot ja yrityskehitys
Turun kauppakorkeakoulu